

УДК: 81-22:621.397.131(575.2)(04)

АСКАЛИЕВА Г.Б.

Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясы

АСКАЛИЕВА Г. Б.

Национальная академия наук Кыргызской Республики

ASKALIEVA G.B.

National Academy of Sciences of the Kyrgyz Republic

КЫРГЫЗ ТЕЛЕБЕРҮҮ ТАРМАГЫНДАГЫ ЖАЛПЫ ТИЛДИК ЖАГДАЙ ЖАНА КЕП МАДАНИЯТЫНДАГЫ АЙРЫМ МАСЕЛЕЛЕР

ОБЩАЯ ЯЗЫКОВАЯ СИТУАЦИЯ В СФЕРЕ КЫРГЫЗСКОГО ТЕЛЕВИДЕНИЯ И
ОТДЕЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ КУЛЬТУРЫ РЕЧИ

THE OVERALL LANGUAGE SITUATION IN THE AREA OF KYRGYZ TELEVISION
AND SOME ISSUES OF CULTURE OF SPEECH

Аннотация: Тил маселеси – келечекти тнптөөдөгү эң чоң маселелердин бири. Бул маселени ар тармакта карап, ага анализ жнргнзнг менен ыннгнн жолун колго алып, бннгнкн кез карашта баа бернг – мезгилдин талабы болуп калды. Макалада коомдун бир тармагы болгон телебернгн чөйрөснндө мамлекеттик тилдин колдонулушу боюнча чакан изилдөө баяндалат. Себеби, мамлекеттик тил мыйзамын ишке ашырууда бул тармак ыгө чоң роль ойнойт. Акыркы мезгилде теле алып баруучулардын снйлөө кеби, дикциясы, тил багыты кандай ыннгнп бара жаткандыгын жана анда кандай көйгөйлөр бар экендигин бул макала кыскача изилдөөгө алат.

Аннотация: Языковой вопрос – один из важнейших в строительстве будущего. Всестороннее рассмотрение этого вопроса, анализ этого вопроса и координация развития языка, оценка состояния языка с современной точки зрения – все это требование времени. В статье рассматривается функционирование государственного языка в сфере телевидения как одной из важнейших сфер общественной жизни. Данная сфера играет большую роль в реализации закона о государственном языке. В статье кратко говорится о проблеме разговорной речи дикторов и ведущих телевидения в настоящее время, их дикции, том, как развивается язык в этой сфере, а также другие вопросы.

Annotation: The language issue is one of the most important in building the future. Comprehensive consideration of this issue, its analysis, and coordination of the development of the language, and assessment of the state of the language from a modern point of view, all this is a requirement of the time. The article deals with the functioning of the state language in the field of television as one of the most critical areas of public life. This sphere plays a big role in the implementation of the law on the state language. It briefly talks about the nowadays problems of everyday speech of announcers and presenters on television, their diction, how the language has been developing in this area, and some other issues.

Негизги сөздөр: кеп маданияты, мамлекеттик тил, чөйрө (сфера); диалектизм, сурамжылоо, коом, телебернг, контент.

Ключевые слова: культура речи, государственный язык, сфера функционирования языка, диалектизм, опрос, общество, телепередача, контент.

Keywords: culture of speech, state language, a sphere of language use, dialectism, survey, society, TV show, content.

Учурда коомдун ар тнрднн сфераларында мамлекеттик тилдин колдонулушу талап кылынып, бул боюнча байма-бай иш-аракеттер аткарылып жатканы байкалууда. Тактап айтканда тилге болгон кез караш жакшырып, иш алып баруулардын кепчнлннгн кыргыз тилинде жнргнзнлнп, улуттун улуттук тилге масштабдуу маани берннсн келечектен кептн нмнттгнднррэт. Мындай мамлекеттик тилге болгон олуттуу мамиле кыргыз элинин кезнн ачты десек да жаңылышпайбыз. Негизинен жалпы адамзат нчнн тилдин мааниси чоң. Ошондуктан —Кандай гана тил болбосун, аны ар дайым кеңири колдонуп, изилдеп, окутуп туруу – тилдин ыркнндешннне негиз болуп саналат. [1]

Тилдик жагдайды ар тараптан изилдөө биздин негизги милдеттерибиздин бири. Бнгннкн кнндө кыргыз тилинин байыркылыгын эске алып, тилибиздин көөнөрбөс мурастарын, кеп маданиятын сактоо жана аны келечекке туура жекирнн боюнча коомдун ар тнрднн тармактарында изилдөөлөрдн жнргнн аракеттери жасалып жатат. Башкача айтканда, келечекке туура жана татыктуу кадам таштоо менен коомдун маанилнн чөйрөлөрнннн бири – кыргыз телебернн тармагынын тил багытын дыкат иликтөөгө алуу азыркы учурда актуалдуу болуп турат. Мына ушул максатты кездөп, бул тармактын тилдик жана кептик жагдайына болгон олуттуу кадамдарынын азыркы абалына байкоо салып көрнннн туура таптык. Бул боюнча бир катар тарыхый булактарга кайрылуу, факт-материалдарды чогултуп анализ бернн, ошондой эле бнгннкн кнн нчнн сурамжылоо жнргнзннннн мааниси чоң экенин далилдөө да биздин милдеттердин катарын толуктайт. Менимче, аталган тармакта акыркы учурда кайсы багытта, кандай тематика менен, кайсы тилде иш жнргнзнлнп жатканы коомчулукту кызыктырбай койбойт. Бул багыттын снйлөө кеби, тилдик көркөм каражаттары, кеп адеби жана тилдик багыты кандай деңгээлде өнннп жатат деген маселелер арбын. Азыркы кннгө чейин телебернн тармагы кандай өнннп келген, эмнелер өзгөрдн, кандай кыйынчылыктар жаралды, азыркы абалы кандай, эмне тоскоолдуктар бар?- деген сыяктуу иликтөөлөрдн жнргнзнн менен бул макала өзнннн актуалдуулугун арттырат. Мына ушул жагдай-шартта бул тема терең иликтенннгө тийиш.

Коомчулукка маалыматты тез жеткирннчн каражаттардын бири бул массалык маалымат каражаттары, анын ичинен телерадио тармагы болуп саналат. Мамлекеттик тилдин мыйзамдарын ишке ашырууда бул тармак өтө чоң роль ойнойт. Телерадио чөйрөснндө мамлекеттик тилге болгон бир катар маселелер бар же жок экендигин илимий иликтөөлөрднн негизинде кеп кылууга болот. Алгач ишеними бийик телебернн тармагынын тарыхына кыскача токтоло кетелик.

Кыргызстан 1994-жылдан тарта Эл аралык электробайланыш союзунун (МСЭ) мнчөсн болуп, днйнөннн башка 103 өлкөсн менен катар, 2006-жылы Женевада өткөн Аймактык

радиобайланыш конференциясында санариптик берннгө өтнн планына кошулган. —Женева-2006| планында Кыргызстанга бнт өлкөгө трансляциялануучу 15 мультиплекс тнзнн мнмкнн болгон жыштык ресурсу бекитилген. [2] Ал эми 2015-жылга карата Кыргызстандын бардык аймагында акысыз көрсөтнлннчн санариптик каналдар пакетине (социалдык мультиплекс) 8 канал: 4 коомдук-маалыматтык (—КТРК II, —Эл ТР|, —Бешинчи канал|, —Мир|), 1 балдар жан өспнрнмдөр каналы (—Баластан II), 1 маданий-агартуучу канал (—Маданият|), 2

социалдык канал (—СТВ жана —Пирамида) кирген. Бул тизмеге дагы 1 аймактык канал (Кыргызстандын 7 облусунун ар биринин өз каналы) кошулат. Ошондой эле Орто Азиянын башка өлкөлөрүнөн айырмаланып, Кыргызстанда санарип тармактарынын курулушу —Кыргызтелеком мамлекеттик байланыш оператору менен катар жеке байланыш операторлору тарабынан да бирдей эле учурда жүрүп жатат. Бул – кыргызстандыктардын ТВ контент тандоодогу мүмкүнчүлүктөрүн жогору болот дегенди тншндүрөт. Башкача айтканда Кыргызстанда теледен тышкары дагы популярдуу телеканалдар бар. Алсак, O! TV. Бул мобилдик телеберинин колдонуучулар абдан көп. Бул каналды колдонуучуларга бардыгы 130 телеканал жеткиликтин. Эл аралык изилдөөчүлөр, медиа эксперттер акыркы кнндө телеканалдардын днйндө өз салмагын жогото баштаганын айтышууда. Буга интернет желелеринин, соц.тармактарынын көбөйүшүн себеп болгонун белгилешет. [3]

Медиа эксперт Илим Карыпбеков: —Днйндөгү телеканалдардын форматтары өзгөрүп, интернет ТВга айланууда. Кыргызстандагы мамлекеттик жана жеке менчик телеканалдардын өзүн-өзү каржылоосу солгун тартып, жарнама беринчн кардарлар акчасын интернетке салып жатканын айтат.

Ал эми —Журналисттер коомдук бирикмесинин төрагасы **Марс Тулегенов:** «Негизинен теле жана радиону карапайым эл так маалымат беринчн булак катары кабыл алат», – деген. Кыргызстанда сурамжылоо жүргүзүлүп, катышкан жарандардын 94%ы телени тандашкан. Ошондуктан телерадио актуалдуулугун жогото элек. Болгону учур талабына ылайык жаңылануу, өнүгүшү, жаңы технологияларды пайдалануу менен кошо кетиши керек. Менимче телерадио жашай берет. Себеби азыркы учурда интернет-сайттардын бардыгына толук ишенүү кыйын - деп айтканы бар.

Сайттан алынган маалыматтарга караганда Кыргызстандын калкынын дээрлик 94%ы дециметрдик аналогдук ТВ көрүшөт. Ошол эле учурда калктын 87%ы ТВны маалымат алуунун эң башкы булагы деп эсептейт, ал эми 86%ы болсо, аны эң ишенимдн булак катары санайт. [3]

Эми бул тармактын тилдик жагдайына жана кеп маданиятынын айрым маселелерине байкоо салалы. Аталган тармакта мамлекеттик жана жеке менчик каналдар КРнын мыйзамына ылайык мамлекеттик тилди 70% колдонуу боюнча иш-аракеттери аткарылып жатабы деген максатта изилдөө ишин жүргүзгөнүнбздө, бул тармактын мамлекеттик тилге болгон мамилеси өткөн мезгилге салыштырмалуу бир топ жакшырганын байкоого болот. Тагыраак айтканда, акыркы 5 жыл ичинде телеберинлөр, радиоуктуруулар маанилнн кыргызчаланып, бул тармакта эмгектенген көпчүлүк кызматкерлер, теле алып баруучулар, диджейлер снйлөө маданияты боюнча аз да болсо такшалып, тажрыйба топтоп калышты десек жаңылышпайбыз. Мындай көрүнүш албетте кыргыз элин кубандырбай койбойт. Ошондой болсо да бул тармактын кээ бир телеканалдарында мамлекеттик тилдин толук аткарылбай жаткандыгын, речтеги бузулуулардын жок эместигин айтпай кетнгө мүмкүн эмес. Буга окшогон “чалагайым” мамиленин паралелл жүрүшүн бир катар сын-пикирлерди

туудурат. Айрыкча жеке менчик каналдарда көзөмөл жокпу айтор, тилге болгон кайдыгер мамиле коомчулуктун көз карашын бузуп жатат. Айталы бул туурасында НТС телеканалына болгон иш сапарыбызда аталган каналдын генералдык директору Миржан Балыбаев:

“Мамлекеттик тили телерадио 50% колдонулсун деген мыйзамды бир аз да эмес, таптакыр аткарбай келе жаткан телеканалдар бар. Өзүңздөр деле барактап

кӱрсӱннздӱр жалаң кӱркӱм (голивуддук) фильмдерди кӱрсӱткӱн каналдарды кезиктиребиз. Бир дагы кыргызча сӱз жок аларда. Алар мыйзамды жылдап бузуп келе жатышат. Мени ӱкннднргӱнн аларга мамлекеттик деңгӱзде эч кандай чара кӱрнлбӱй келет”,-деп кейнгнсн билдирет. [4]

Кӱрннктнн теле алып баруучу Турусбек Жумалиев агабыздын чет элдик кинолорун кыргыз тилине которгон учурларын кӱрнп жнрӱбнз. Эмнегедир кӱэ бир учурларда кулакка жат угулуп калган котормолорун байкайбыз. Мында котормочунун снйлӱр речн таңууланып калгандай. Айтайын дегеннм, кинодогу каармандардын эмоционалдык абалын билдирнндӱ котормочу да ошол образга кирнндӱ кыргызча жеткиликтнн болбой калган сыяктуу. Ал ӱзнннн интервьюсунда: “...игра в кальмара” деген кӱркӱм тасмада 20 каармандын снйлӱгӱн сӱздӱрнннн баарын ӱзнм которуп, ӱзнм снйлӱйм. Аны алдын ала кагазга жазып албайм, дароо ошол ордуна (синхрондуу) котормом” -деген. Менимче мындай котормо —чийки | болуп калат деп ойлойм. Синхрондуу котормо кандайдыр бир чӱйрӱдӱгн оозеки коммуникация пайда болгон жерде ишке аша турган нерсе. Туура, бул жерде профессионалдуулук болушу мнмкнн, ошондой эле убакытты ннӱмдӱйт, бирок алардын снйлӱр речн башка. Ошол эле чет элдик фильмдин орусча котормосун уксак, абдан тншннктнн. Менимче ордуна которууда маани анча жакшы чыкпай калат. Ошондой болсо да кыргызчаланып жатканы жакшы кӱрнннш деп эсептейбиз. [5]

Ал эми кай бир алып баруучулардын кебиннн таза эместигн - уккан кишинн иренжитпей койбойт. Алсак, Тентек кыздар деген передача бар (2.0-канал). Шаардын жаңы конуштарындагы жол кӱйгӱйлӱрн боюнча Салтанат Зарнаеванын даярдаган репортажына

кӱннл бӱлӱлн: “Шаардын жамгырларынан бут кийимди кантип сактоого болот? Кокусунан ылай кечнн, же бирӱӱ бутуңузду тебелеп алуудан эч ким камсыздырылган эмес... Кийинки видеодо замшы бут кийимди суу кӱтӱрнмднк кылуу тууралуу кызыктык кеңеш... Сапошканын багалек жактарына газета, бутылка же катуу картон салабыз... ӱз бут кийимне канчалык уход кылсаң, ошончолук чыдайт.” Ал эми ошол эле бернндӱгн конок катары келген Жан Воиновдун бий мектебиннн жетекчиси Толгонай Казакбаева менен алып баруучунун маегине токтолсок: ... - Бий менен алекеттенип жнргӱм. ...- Хореографияга кызыктанып жатам. ... - А вот, жакында Казакстанга барат экенсиздер. Ким каржылайт? – Ал жерде акчадай байгелер болот. ...-ӱзнм дизайнер одежды болгум келет. Бернннн дагы бир бӱлннн заманбап чач жасалгалоонун тнрлӱрн боюнча Сонун Батырованын даярдаган материалы:

убактым болсо чачымды плойка же локан кылам.

Алгач чачыңарды тармалдап алабыз. Ал нчнн плойка же утюжок колдонулат. Анча кӱп объем бербейбиз.

Прическа жасап жатканда каалаган формага шпилька, невидимка керек.

Бизге кӱрсӱткӱн прическа абдан жакты ж.б. Андан кийин спорт темасына кайрылышкан: “... – Мен такыр толо албай жатам, кеңеш берчи?”

Буга фитнес керек. Мисалы мени кара, менин буттарым, колдорум мощный.

Биз ар дайымкыдай ӱзнбнзднн машыгуубузду баштайбыз. [6]

Кептин тазалыгы туурасында сӱз кылууда, айрыкча телебернндӱ буга окшогон маселелер жаралбашы керек деп ойлойм. Жогорудагы маекте ар бир туура эмес

колдонулган кеп сөз маанисин бузуп койгон. “Жамгыр” сөзүнүн кийин кептин -лар мнчөсүн улоо зарыл эмес эле. “Камсыздандырылган”, “көтөрүндү”, “кызыктуу” делсе туура болмок. Ошондой эле орус тилинен кабыл алынган сөздөрдүн кыргызча аталыштары менен атоого мүмкүн эле. Мисалы: “көтөр”, “гезит”, “бетөлкө”, “катуу кагаз (картон) ж.б. Ал эми “уход”, “прическа”, “объем”, “невидимка”, “мощный” ж.б. деген сыяктуу таза орус тилиндеги айтылган кеп алып баруучунун эфирге кайдыгер мамилеси экени айдан ачык билинип турат.

Айталы, микрофон алдында дайыма иштебеген киши текстти окуп жатканда кандайдыр толкунданып, берилген текстти жасалма окуп коюшу ыктымал. Ошондуктан эксперименталдык изилдөөлөрдө изилдөөчүлөр дикторлорго өзгөчө көңүл бурушат. Бул максат угуучуга эстетикалык таасир этин болуп саналат. Анын негизги каражаттарынын бири – сүйлөп жаткан адам ошол айтайын деген ойдун көркөмдүк өзгөчөлүктөрүн ача алган учурда гана ишке ашат. Бул процесс оңой – олтоң иш эмес. Ал белгилни бир даярдыкты, табитти, билимди талап кылат. Тактап айтканда көркөм сүйлөө угуучуларга эстетикалык таасир берүүчү нүктө, тилдик каражат болуп эсептелет. Адамдын аң-сезиминде канчалаган унутулгус образдар, толкундатуучу окуялар, кайталангыс сүрөттөөлөр сакталат. Мына ушундай эстетикалык сергек сезимди алып баруучу же баяндоочу (көркөм окуучу) зор чеберчиликте аткара алганда гана мыкты натыйжа бере алат. [7] Ошондуктан, мамлекеттин жана тилибиздин келечеги үчүн бул маселе такталып, учурдун талабына ылайык мыкты адистерди мындай жоопкерчиликтин ишке тартуу эң зарыл экенин айткыбыз келет. Ушул жана башка жагдайда теле же радио алып баруучуларын атайын окуудан өткөрүн муктаждыгы туулат. Себеби булар —мамлекеттин кызматкер болгондуктан тилге туура мамиле кылуу бийик жоопкерчиликти артат. Мына ушундай учурдун актуалдуу маселесине айланган тилдик жагдай эмнеден улам келип чыгып жатат деген суроо жаралат.

Эгемен дооруна чейин кыргыз тилине декларативдүү (—Кыргыз тили -Кыргыз ССРинде жашаган негизги калктын улуттук тили) укук берилген деген маалымат бар. Бирок ал иш жүзүндө өнүгүшүн, келечек, тагдыры жөнүндө мамлекеттик деңгээлде чечкиндүү чара көрүлбөгөндүктөн маалымат булактардан ала алабыз. Буга мисал катары С. Ибрагимовдун иликтөөсүндө Фрунзе шаары боюнча жалгыз гана №5 мектеп кыргыз тилинде окутулгандыгын айткан. Муну азыркы коом ССРдин майда улуттарга текебер мамиле жасоосу, бир тилди (орус тилин) таңуулоосу, тактап айтканда социалисттик системанын тилге карата туура эмес саясаты деп түшүнүгөн. Муну менен тилдик тымызын саясатты байкабай коюуга мүмкүн эмес. Айталы, орусча билгендер кызматка тартылуу артыкчылыгына ээ болушу, башчы же орун басар сөзсүз орус тилин билген талабы, иш кагаздардын орусча жазылышына өзгөчө маани берүү сыяктуу көрүнүштөр жаш муундардын эне тилге болгон кайдыгер мамилесин күчөткөн. Мындай тымызын саясий басымдын кучагында тарбияланган, орусча сүйлөп, орусча ой жүгүртүп калган кыргыздарды ашыкча көңүлгө алыс болуубуз шарт. Себеп дегенде ошол доордун суроо-талабы ушундай болгон. Бирок бул системага таптакыр каршыбыз деген ойдон алыс болуубуз керек, анткени дал ушул доордо кыргыз эли улуттук өзгөчөлүккө ээ болуп, сабаттуулугу арткан. [8]

Ооба, бул жылдарды азыркыга салыштыруу бир топ айырма жаратат. Анткени орусташкан замандан дароо эгемендиктин түрдүн талаптарына көңүл, ыңгыр коюу мүмкүн эмес эле. Кыргыз тилинин тарыхы мына ушундай өткөөл мезгилди өз ичине камтып, оңой эле иш жүзүнө аша койбогонун изилдөөлөр айкындап турат.

Буга чейинки илимий иликтөөлөрүбүздө НТС телеканалына болгон иш сапарда алардын жетекчилиги тарабынан мамлекеттик тил боюнча бир нече суроолорго кыскача маалымат алганбыз. Аталган телеканалдын генералдык директору Миржан Балыбаев менен болгон маекте телеберүү тармагында бүгүнкү күндөгү кыргыз тилинин жана кеп маданиятынын акыбалы туурасында сөз козгоп, төмөнкүдөй суроолорду узаттык:

НТСтин курамындагы телеканалдардын саны канча?

Бул каналдардын канчасы мамлекеттик тилдеги берүүлөрдүн сунуштайт?

Башка тилдерден алынган материалдарды ким которот?

Атайын штаттык котормочуларыңыздар барбы?

Негизи котормолор кеп болобу?

Мындан тышкары:

Берүүлөрдүн тематикалары кептин кайсы багытта болот?

Балдарга арналган берүүлөр барбы?

Сиздердин кызматкерлериңиздерде кеп маданияты боюнча атайын тренингдер, окутуулар өтүлөбү?

Кеп маданиятына ким көзөмөл жүргүзөт?

Берилген суроолор боюнча мындай маалыматтар алынды:

НТС телеканалы, Жаша телеканалы менен Санжыра радиосунан турат.

Тил мыйзамына ылайык берүүлөрдүн басымдуу көпчүлүгүнүн мамлекеттик тилде чагылдырылат. Ата Мекендик өндүрүштүн Кыргызстанда чыгарылган контентти продукция болуш керек. Андан тышкары башка өнөктөштөр берген видеоматериалдарды, берүүлөрдүн да эфирге мамлекеттик тилде чыгарабыз.

Штатта атайын котормочу жок, сапаттуу которуу үчүн атайын каражат керек. Акыркы жылдары телекөрсөтүү тармагында кризис. Рекламага айланып кеткен каналдардын көбөйүшүнө байланыштуу биздин котормо студиябыз жок.

Каналга өнөктөштөр менен донорлук мекемелер жардам беришет.

Чет өлкөлүк контент жапон фонду тарабынан берилип, алар эле лицензиялуу түрдө кыргызча котормосу менен камсыз кылышат.

Тилдик маселелер боюнча жалпы кызматкерлер менен дайыма кереге кеңеш өткөрүлүп, котормо иштери, кептин тактыгы жана тазалыгы көзөмөлгө алынып, талкууланып турат.

Берүүлөрдүн негизги багыты маалыматтык.

Балдарга арналган берүүлөр дээрлик жокко эсе. Анткени балдар контентин жасоо абдан кыйын, каражаты дагы кымбат турат. Кыргызстанда КТРКда —Баластан|студиясы эле бар.

Алып баруучулар, журналисттер менен сүйлөшүү маданияты эмес, сүйлөшүү техникасы боюнча сабактар жүргүзүлгөн. Ал эми кеп маданияты, кептин тазалыгы, туура сүйлөшүү, стилистикасы боюнча бизде маселе бар. Менимче бүгүнкү эле телеканалдарда бар деп ойлойм. Өзгөчө жаштар арасында мындай көйгөй жаралбай койбойт.

Терс көрүнүштөр катары кептеги диалектизмдер менен жаргонизмдерди, кыргыз кебине кирип кеткен орус сөздөрүн айтса болот. - деген жоопторду алдык [4]. Бул албетте тилдик жагдайга кайдыгер карабай, атайын адистер болбосо дагы тил маселесине олуттуу көңүл буруп жаткандыгын жакшы көрүнүш катары санадык. Бул сыяктуу иликтөөлөрдүн натыйжасында бүгүнкү күндөгү теледеги эң чоң маселелер деп төмөнкүлөрдү айтсак

болот: кыргыз тилиндеги көркөм беринлөрдүн эте аз санда болушу; жаш муундарды кызыктыруучу кыргыз тилдин программалардын жетишсиздиги; тестиер балдарга арналган кеп маданиятын өнүктүрүүгө болгон кыргызча мультфильмдердин, жомоктордун жоктугу; чет элдик кинофильмдердин кыргыз тилине чар жайыт которулушу; шоу-программалардын жүргүзүндө кыргыз тилинин нукуралуулугунун жоктугу; кай бир алып баруучулардын речинин таза эместиги; акыркы мезгилдеги кыргыз кинолорунда ар түрдүн диалектилердин, жаргондордун чагылдырылышы жана башка толуп жаткан көйгөйлөрдөн улам бул тармактын тил багыты аксап турат.

Эми жыйынтыктап айтканда, бул глобалдуу тема кыргыз мамлекети өнүгүүнүн жолунда турганда эч качан алсырабастан, тескерисинче дагы да тереңделип изилдөөнүн мезгил үзгүш шарттап турат. Себеби бул мамлекеттик тил темасы бүгүнкү күнгө чейин канчалаган оор шарттан өтүп, тилчи-окумуштуулар тарабынан, ошондой эле жалпы кыргыз тили үчүн күнүп-бышкан коомчулук тарабынан жакшы-жаман жактарына түрдүн анализ жүргүзүлүп отуруп, ушул натыйжага келип жетти. Албетте улуу муундун бул маңыздуу иши - түгөп түшкөн талап кылып, бир топ мамлекеттик интеллигенцияларды, эл башкаруучуларды коркостон туруп сындан өткөрүп, мамлекеттик тил мыйзамын алуудагы кошкон салымдарын биз тарых барактарынан көрүп барктабай кое албайбыз. Кыргыз тилинин аксаган, опурталдуу мезгилден өтүп, жакшыруу, өркүндөтүү жагына көпчүлүк коомчулуктун көз карашы, ошондой эле кыргыз тилине мамлекеттик деңгээлде көңүл бурулуп жатканы эң чоң жетишкендик экенин баса белгилөө зарыл. Азыркы муун да бул тил маселеси келечекти түптөөдөгү эң чоң маселе экенин терең түшүнүп, ата-бабабыз айткандай, —элдин элдиги - анын тили! экенине дагы бир жолу ынанып, биз сыяктуу изилдөөчүлөр эбегейсиз эмгек жаратууга далалат кылып жаткан учуру. Тагыраак айтканда, тил маселесин ар тармакта карап, ага анализ жүргүзүп, анын өнүгүүнүн жолун колго алып, азыркы көз карашта баа берүү биздин, (азыркы муундун) тилчи катары ыйык милдетибиз экенин сыймыктануу менен айта алабыз. Демек, келечек муунга кыргыз тилин таза, так жет кирүүнүн максаты ишке ашса, кыргыз мамлекетинин келечеги да мамлекет катары ошончолук өнүгүүнүн жолуна түшөт деген терең ишеничтебиз. Кыскасын айтканда, тилди изилдөөдө ар түрдүн сфералар боюнча үзгүшчө иш алып барылбаса илим үзгүш чар жайыт болоруна байланыштуу, мамлекеттик тилдин телеберүү тармагында колдонулушун изилдөөдө жогоруда аз болсо да бир канча мисалдарды, фактыларды келтирүүгө аракет кылдык. Ошондой эле аталган тармакта тилдин азыркы абалын берүүгө аракет жасалып, мурункуга салыштырып кароо да ишке ашты.

Мамлекеттик тилдин телерадио чөйрөсүн изилдөөдө мына ушул жана башка көйгөйлөрдүн эске алуу менен бул тармак мындан дагы терең изилдөөгө муктаж экендигин айгинелейт.

Колдонулган адабияттар:

Дүйшеев Ш. Кеп маданияты.

Сайт. Кыргызстандын Санариптик ТВда өтүүдөгү Эл аралык милдеттери.

Марал радиосу: —жаңылыгы ишенимдүүн, келечеги бүгүнкү телеканалдар! сайттагы маалыматтар

НТС телеканалынын генералдык директору Миржан Балыбаев 4.04.2022. интервью
YouTube, Kaktus Media, 8 окт. 2021 г. #Новости #Кыргызстан

Тентек кыздар (2.0-канал). Салтанат Зарнаеванын репортажы Лучшее Выпуск 36 (видео ролик)

Днйшеев Ш.. Снйлге маданияты жана стилистика II китеп Б:2007
С.Ибрагимов Кыргызстандагы тилдик жагдайга карата. 59-б.